

חלק ג' - הנחיות בדבר בקרה פנימית להערכת שווי הוגן של מכשירים פיננסיים**רקע**

- 1ג. האירועים בסביבה העסקית העולמית במהלך התקופה האחרונה העלו את הצורך בחיזוק הליכי קביעת השווי ההוגן של מכשירים פיננסיים. נציין שהנושא הועלה לסדר היום בדוח הפורום ליציבות פיננסית בחודש אפריל 2008.
- 2ג. חלק זה קובע הנחיות והבהרות בהתייחס לציפיות של הפיקוח על הבנקים מהדירקטוריון ומההנהלה של תאגיד בנקאי וחכ"א בהקשר זה בהיבטים שונים. בחלק זה שולבו בין היתר ממצאים מביקורות שנערכו במספר תאגידים בנקאיים. לאחר שיפורסמו הנחיות חדשות על ידי גופי התקינה והרגולטורים המובילים בעולם נבחן את ההנחיות הכלולות בחלק זה ונתאים אותן על פי הצורך.
- 3ג. אחת מנקודת החולשה המערכתיות שנחשפו בביקורות המוזכרות לעיל הייתה ההסתמכות המוחלטת לעיתים של תאגידים בנקאיים על מחירים המתקבלים מצדדים נגדיים או מחברות מצטטות לקביעת שווי הוגן של מכשירים פיננסיים, וזאת מבלי להבין את ההנחות שביסוד אופן חישוב המחיר והסיכונים הגלומים בו. דבר זה גורם בהכרח למקרים בהם ניירות ערך, מכשירים נגזרים ומכשירים פיננסיים אחרים של התאגיד הבנקאי נמדדים במאזן ו/או בדוח רווח והפסד לפי שווי הוגן, למרות שלא מתקיים תהליך המאפשר קביעה של השווי ההוגן ברמה סבירה של ביטחון בהתאם להוראות הדיווח לציבור.

הנחיות בדבר בקרה פנימית להערכת שווי הוגן

- 4ג. המסגרת הכללית של הבקרה הפנימית על דיווח כספי, שעל תאגיד בנקאי ליישם כדי לקבוע שווי הוגן של מכשיר פיננסי בהתאם להוראות הדיווח לציבור נגזרות, בין היתר, מדרישות ומכללים החלים בארה"ב. מצ"ב בנספח א' לחלק זה דוגמאות מובילות לתקני ביקורת ולפרסומים רגולטוריים שנקבעו בנושא זה בארה"ב.
- 5ג. במסגרת מכלול הפעולות הנדרשות לצורך יישום האמור, על דירקטוריון של כל תאגיד בנקאי:
- 5.1. לוודא שהתאגיד הבנקאי אינו מסתמך בקביעת ערכי שווי הוגן למכשירים פיננסיים על מקור חיצוני או על הליך טכני (מודל) באופן בלעדי אלא מפעיל שיקול דעת מקצועי נאות. בהקשר זה, מידת ההסתמכות על כל אחד מהמקורות השונים המסייעים לתאגיד הבנקאי בקביעת השווי ההוגן צריכה לשקף את מאפייניו וחולשותיו.
- 5.2. לוודא קיום פונקציה בעלת רמה מקצועית נאותה לתיקוף ולאימות ערכי השווי ההוגן. פונקציה זו חייבת להיות בלתי תלויה בפונקציות אשר קובעות את השווי ההוגן. בנוסף, על הדירקטוריון לוודא קיום הליך מובנה לבידור מחלוקות בנושא הערכות השווי ההוגן בין פונקצית התיקוף לפונקציות האחרות, אשר בסוגיות שהשלכתן מהותית חייב להגיע עד לרמות הבכירות ביותר בתאגיד הבנקאי.

5.3. לוודא שהנהלת התאגיד הבנקאי מקיימת על בסיס שוטף הליכי הערכה ובדיקה של הסיכונים הקיימים בהליך קביעת השווי ההוגן בתאגיד הבנקאי למכשירים הפיננסיים השונים להם הוא קשור, ומשלבת אותן בהליך ניהול הסיכונים של התאגיד הבנקאי.

במסגרת זאת, בשלב ראשון, על הנהלת התאגיד הבנקאי לפעול בהקדם האפשרי להקטנת היקף מלאי המכשירים הפיננסיים הקיימים אשר לגביהם נמצא בבדיקה לעיל כי התהליך לקביעת השווי ההוגן של המכשיר הפיננסי אינו מאפשר לתאגיד הבנקאי לקבוע ברמה סבירה של ביטחון את השווי ההוגן של המכשיר הפיננסי בהתאם להוראות הדיווח לציבור, כך שהיקף הפעילות במכשירים כאמור בכל נקודת זמן לא יהיה מהותי.

דוגמאות לתהליכים כאמור ראה **נספח ב' רצ"ב**.

לפירוט נוסף בדבר הנדרש בהקשר זה ראה סעיף 6ג להלן.

5.4. לקבוע בהקדם האפשרי מגבלה, לפיה התאגיד הבנקאי לא יוכל להתקשר בסכום מהותי של סוג חדש של מכשיר פיננסי, או להגדיל בסכום מהותי פעילות בסוג קיים של מכשיר פיננסי, הנמדד במאזן ו/או בדוח רווח והפסד לפי שווי הוגן, אלא אם התאגיד הבנקאי ווידא לפני ביצוע ההתקשרות שיש לו תהליך שיאפשר לו לקבוע את השווי ההוגן של המכשיר הפיננסי ברמה סבירה של ביטחון, ותיעד בדיקה זו.

6ג. בהתייחס לאמור בסעיף קטן 5.3 בסעיף 5ג לעיל בדבר הליך בדיקה של הסיכונים בהליך קביעת השווי ההוגן, על הנהלת התאגיד הבנקאי:

6.1. לתעד את תוצאות הבדיקה כאמור, תוך ציון של הסכום הנקוב המצרפי והיתרה המאזנית המצרפית של הנכסים בנפרד ושל ההתחייבויות בנפרד שלגביהם התהליך של התאגיד הבנקאי לא מאפשר לקבוע שווי הוגן ברמה סבירה של ביטחון בהתאם להוראות הדיווח לציבור (נכסים והתחייבויות אלה מכונים בחלק זה "נכסים או התחייבויות שלא מחושב להם שווי הוגן ברמה סבירה של ביטחון").

6.2. אם היקף הפעילות במכשירים שלא מחושב להם שווי הוגן ברמה סבירה של ביטחון הינו מהותי, על התאגיד הבנקאי לנקוט בפעולות הבאות:

6.2.1. ליידע את הפיקוח על הבנקים.

6.2.2. לקבוע לוח זמנים לתיקון בהקדם האפשרי של תהליך קביעת השווי ההוגן של מכשירים פיננסיים אלה.

6.2.3. להעריך האם מדובר בחולשה מהותית בבקרה הפנימית על דיווח כספי. ההערכה תביא בחשבון, בין היתר, את ההנחיות שפורסמו בנושא על ידי רשות ניירות ערך בארה"ב בפרסום מס' 34-55929¹³ (Commission in Release No. 34-55929), ראה שם, סעיף II.B.1.

- ג7. לעניין חישוב מהותיות היקף פעילות בסעיפים ג5 ו-ג6 לעיל יובהר :
- 7.1. הבדיקה תבוצע במונחי יתרה מאזנית ובמונחי סכום נקוב, בהתייחס לנכסים בנפרד ולהתחייבויות בנפרד שלא מחושב להם שווי הוגן ברמה סבירה של ביטחון.
- 7.2. יש לבצע את החישוב ללא קיזוז בין נכסים להתחייבויות, אלא אם הקיזוז אפשרי לפי הוראות הדיווח לציבור.

נספח א' לחלק ג'

המסגרת הכללית של הבקרה הפנימית על דיווח כספי שעל תאגיד בנקאי ליישם כדי לקבוע שווי הוגן של מכשיר פיננסי בהתאם להוראות הדיווח לציבור נגזרת, בין היתר, מתקני הביקורת הרלוונטיים ומפרסומים רלוונטיים נוספים. להלן דוגמאות לתקני ביקורת ופרסומים רלוונטיים נוספים שנקבעו בנושא בארה"ב:

- AU 324 – Servicing Organizations;
- AU 328 – Auditing Fair Value Measurements and Disclosures;
- AU 332 – Auditing Derivative Instruments, Hedging Activities, and Investments in Securities;
- AU 336 – Using the Work of a Specialist;
- AU 342 – Auditing Accounting Estimates.
- PCAOB Staff Audit Practice Alert No.2, "Matters Related to Auditing Fair Value Measurements of Financial Instruments and the Use of Specialists", 10.12.2007
- Office of the Comptroller of the Currency (OCC) - Bulletin 2000-16 – "Risk Modeling – Model Validation", 30.5.2000¹³.

¹³ www.ffiec.gov/ffiecinfobase/resources/retail/occ-bl2000-16_risk_model_validation.pdf

נספח ב' לחלק ג'

8ג. כאשר יש לתאגיד בנקאי מכשירים פיננסיים שאין להם ציטוט בשוק פעיל, הנמדדים במאזן ו/או בדוח רווח והפסד לפי שווי הוגן, תאגיד בנקאי לעיתים מתקשר עם מומחים להערכת שווי של המכשירים הפיננסיים, או עם לשכת שירות שעוסקת בתחום, כדי שהם יעזרו לו לקבוע ברמה סבירה של ביטחון את השווי ההוגן של מכשירים אלה.

ההתקשרות עם המומחה או עם לשכת השירות, וההחלטה של התאגיד הבנקאי מהי המידה שבה ראוי להסתמך על אומדני השווי ההוגן שיתקבלו מהם, יביאו בחשבון, בין היתר, את עקרונות הבקרה הפנימית על דיווח כספי שנגזרים מתקני הביקורת המקובלים. בפרט, כאשר תאגיד בנקאי קובע מהו המשקל שיש לייחס לכל נתון שמשמש אותו בתהליך קביעת השווי ההוגן, עליו לשקול בין היתר את הגורמים הבאים:

- 8.1. האם ההתקשרות עם המומחה או עם לשכת השירות הינה פורמלית ומפורשת;
- 8.2. האם התאגיד הבנקאי משלם עבור השירות;
- 8.3. האם ברור שלמומחה או ללשכת השירות ידוע שהתאגיד הבנקאי מתכוון להסתמך על עבודתם לצורך הדוחות הכספיים, בהתאם להוראות הדיווח לציבור;
- 8.4. האם התאגיד הבנקאי מבין את (ויש לו תיעוד מפורט על) התהליך שבו משתמש המומחה כדי לקבוע את השווי ההוגן בכל מועד דיווח (לדוגמה לגבי מודל הערכת השווי ההוגן על ידי המומחה, המקורות לנתונים בהם משתמש המומחה והבקורות שמפעיל המומחה על תהליך הערכת השווי ההוגן), ואת השינויים שחלו בתהליך זה בכל מועד דיווח;
- 8.5. האם התאגיד הבנקאי מבין את (ויש לו תיעוד מפורט על) ההנחות שבהן השתמש המומחה כדי לקבוע את השווי ההוגן בכל מועד דיווח (לדוגמה לגבי תזרימי המזומנים, שיעורי ההיוון, פרעונות מוקדמים וכשל אשראי).

9ג. להלן מספר דוגמאות לפעולות שתאגידי בנקאיים נקטו כדי לקבוע שווי הוגן של מכשירים פיננסיים, בהן לדעתנו התהליך של התאגיד הבנקאי לא השיג את רמת הביטחון הנדרשת בהתאם להוראות הדיווח לציבור ועקרונות מקובלים של בקרה פנימית על דיווח כספי, הנגזרים מתקני ביקורת מקובלים, לרבות תקנים שנקבעו בתקנות רואי חשבון (דרך פעולתו של רואה חשבון), התשל"ג – 1973, ותקני ביקורת מסוימים שנקבעו בארה"ב שיישומם בביקורת של תאגידי בנקאיים נקבע לפי ההנחיות של המפקח על הבנקים (להלן - תקני הביקורת המקובלים):

9.1. במקרים מסוימים, תאגיד בנקאי קבע את השווי ההוגן של מכשיר נגזר שדווח בדוחות הכספיים לפי שיערוך יתרה שהתקבל מהצד הנגדי למכשיר הנגזר, מבלי לבצע פעולות מספקות כדי לתקן את השווי ההוגן. זאת, למרות קיום מכלול הנסיבות הבאות:

9.1.1. התאגיד הבנקאי לא שילם לצד הנגדי עבור שירות השיערוך שהתקבל מהצד הנגדי;

- 9.1.3. שיערוך היתרות לא היווה הצעה לביצוע עסקה זהה, או עסקה הפוכה, עם הצד הנגדי במועד הדוחות הכספיים ;
- 9.1.4. התאגיד הבנקאי לא ידע באיזה מודל, מהם הפרמטרים, ואלו הנחות שימשו כדי לקבוע את השיערוך ;
- 9.1.5. שיערוך היתרות לא הביא בחשבון את סיכון האשראי הספציפי של הבנק או של הצד הנגדי, שראוי להביאו בחשבון בחישוב השווי ההוגן.
- 9.2. במקרים אחרים תאגיד בנקאי קבע את השווי ההוגן של מכשיר פיננסי על סמך מחיר שקיבל מחברה חיצונית, מבלי לבצע פעולות מספקות כדי לתקף את השווי ההוגן. זאת, למרות שהתקיים מכלול הנסיבות הבאות :
- 9.2.1. לא צוין בהסכם עם החברה החיצונית שהמחיר של המכשיר הפיננסי מתאים כדי לקבוע שווי הוגן בדוחות הכספיים ; בנוסף, המחיר של המכשיר הפיננסי לא היה מחיר מצוטט משוק פעיל, ולא היווה הצעה לרכישה או למכירה של המכשיר הפיננסי.
- 9.2.2. לא צוין בהסכם שהחברה החיצונית מסכימה שהתאגיד הבנקאי ישתמש במחיר כדי לקבוע שווי הוגן בדוחות הכספיים ;
- 9.2.3. התאגיד הבנקאי לא ידע באיזה מודל, מהם הפרמטרים, ואלו הנחות שימשו כדי לקבוע את השיערוך ;
- 9.3. במקרים אחרים, תאגיד בנקאי השתמש בבסיס צבירה כדי לאמוד את השווי ההוגן של המכשיר הפיננסי, למרות שלא נערכה בדיקה מספקת שבסיס הצבירה מהווה קירוב סביר לשווי הוגן.